

Bogusław Gediga

Domasław

Obraz przemian osadniczych i kulturowych
od V tysiąclecia p.n.e. do II wieku n.e.

Settlement and cultural transformation
from the 5th millennium BC to the 2nd century AD

Przeprowadzone od lipca 2006 do września 2008 r. przez Zespół Badań Ratowniczych IAE PAN badania w Domasławiu (gmina Kobierzyce, powiat wrocławski, województwo dolnośląskie), związane z budową obwodnicy miasta Wrocławia, przyniosły wyniki o wielkiej wartości poznawczej. Stanowisko to znajduje się około 20 km na południowy zachód od Wrocławia i jest położone na obszarze Równiny Wrocławskiej. Przebadano powierzchnię 1546,71 ara, na której odkryto, zadokumentowano i wyeksplorowano 13 794 obiekty nieruchome. W większości były to relikty zabudowy istniejących w tym miejscu obozowisk i osad z okresu neolitu, wczesnej epoki brązu i epoki żelaza. Ponadto odstonięto nekropolie z młodszej epoki kamienia, wczesnego okresu epoki brązu, epoki brązu – okresu halsztackiego oraz okresu lateńskiego. Po raz pierwszy udało się na Śląsku rozpoznać w tak szerokim zakresie cmentarzysko z młodszej epoki kamienia regionalnej grupy kulturowej, określanej jako „jordanowska” (4200-3800 p.n.e.).

Znaczenie tego stanowiska wynika z bogatego wyposażenia grobów w dużą liczbę importowanych wyrobów miedzianych. Dzięki temu lepiej poznano kwestię napływu wyrobów z tego surowca na nasze ziemie i kontaktów z ówczesnymi głównymi południowymi centrami kulturowymi z Kotliny Karpackiej, a może też terenów alpejskich. Na Śląsku tak bogatych materiałów nie dostarczyło dotąd żadne inne stanowisko grupy jordanowsko-śląskiej od chwili, kiedy to ponad 100 lat temu Hans Seger po raz pierwszy wyróżnił tzw. typ jordanowski. Bardzo istotnym rezultatem prac jest zbadanie kompleksu złożonego z dwóch cmentarzysk i usytuowanych w ich pobliżu osady lub osad z wczesnej epoki brązu (ok. 2300-1500 p.n.e.). Uzyskano dzięki temu interesujące źródła do poznania obrządku grzebalnego, relacji osad i cmentarzysk oraz wykorzystywania środowiska naturalnego na ograniczonym obszarze przez społeczność kultury unietyckiej i przemieszczania się ludności na tym terenie w relatywnie krótkim czasie.

Duże cmentarzysko z epoki brązu ludności kultury łużyckiej było usytuowane na polach wsi Chrzanów i Domasław (część położona na polach wsi Chrzanów była badana przez zespół krakowskiego Oddziału IAE PAN). Na powierzchni 2,4 ha zostało odkrytych 1500 obiektów, wśród nich 1288 grobów ludności kultury łużyckiej, z okresu od środkowej epoki brązu do przełomu epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (1300-700 p.n.e.). Pozyskano niezwykle bogaty materiał źródłowy do analizy i ukazania przemian obrządku funeralnego tej samej populacji, chowającej zmarłych przez kilkaset lat w tym samym miejscu. Inwentarz grobowy ukazał wieloraki obraz kultury materialnej tej społeczności. Wystarczy

poprzednia strona / previous page:
Bransolety z grobów komorowych kultury łużyckiej z okresu halsztackiego
Bracelets from chamber tombs of the Lusatian Culture, Hallstatt
 (Fot./Photo I. Dolata-Daszkiewicz)

po prawej / right:

- *Binoklowaty wisiorek miedziany z grobu kultury jordanowskiej*
Binocle pendant made of copper from a grave of Jordanów Culture
- *Paciorki szklane z grobu popielnicowego kultury łużyckiej*
Glass beads from an urn grave of the Lusatian Culture
- *Bransoleta spiralna z grobu kultury jordanowskiej*
Spiral bracelet from a grave of the Jordanów Culture

(Fot./Photos I. Dolata-Daszkiewicz)

Pochówek kultury unietyckiej
Burial of the Unětice Culture
 (Fot./Photo K. Kopeć-Żygadło)

wspomnieć, że ze zbadanych grobów pochodzi ponad 7000 naczyń ceramicznych oraz kilkadziesiąt wyrobów z brązu, kamienia, bursztynu i szkła. Analiza konstrukcji grobów i ich wyposażenia ukazała również znakomicie strukturę społeczną tej ludności.

Nekropolia była nadal użytkowana we wczesnej epoce żelaza (około 700-450 p.n.e.). Wtedy to zmieniła się zasadniczo kultura użytkującej ją ludności. Porównując konstrukcje i wyposażenie grobów, tradycyjnie zaliczanych do tej samej archeologicznej kultury łużyckiej, z epoki brązu i epoki żelaza, dostrzec można z łatwością, że są to dwa różne światy. W grobach z wczesnej epoki żelaza po raz pierwszy w pradziejach w sposób tak jednoznaczny zamaniłowało się zróżnicowanie społeczne i majątkowe. Istniał w tej społeczności rodzaj „arystokracji”, utrzymującej bliskie kontakty z głównymi centrami kulturowymi Italii i alpejskiego kręgu halsztackiego. Zmieniła się w dużej mierze kultura materialna, co czytelnie ilustrują wyposażenie i konstrukcja bogatych grobów, zwłaszcza blisko 300 komorowych o rozbudowanych konstrukcjach, głównie zrębowych, które koncentrują się w jednej strefie cmentarzyska. Groby zawierały oprócz jednej popielnicy, a niekiedy kilku, od kilkunastu do ponad 50 innych naczyń – przystawek. Wystarczy przytoczyć, że ze zbadanych 1028 obiektów z tego czasu pochodzi ponad 9000 wyrobów ceramicznych, głównie naczyń, i ponad 2200 przedmiotów z brązu, żelaza, kamienia, szkła, bursztynu i innych materiałów. Odnotowano m.in. brązowe naczynia importowane z alpejskiego kręgu kultury halsztackiej i Italii, a także osiem mieczy oraz egzemplarze luksusowej halsztackiej ceramiki grafitowanej i malowanej. Wśród tej ostatniej niewątpliwie najcenniejszym zabytkiem, a zarazem rewelacją w skali europejskiej archeologii wczesnej epoki żelaza, jest czterokołowy wózek, pochodzący z jednego z bogato wyposażonych grobów komorowych. Kultowa symbolika motywu wozu była szeroko rozpowszechniona, także w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza. Złożenie tego przedmiotu w grobie zmarłego, należącego do wyróżniającej się części społeczeństwa (jak na to wskazuje konstrukcja i nader bogate wyposażenie grobu), nadało specjalnego znaczenia obrzędowi grzebalnym. W symbolice wozu dopatrywać się można oddziaływań kręgu cywilizacji śródziemnomorskich, w tym starożytnej Grecji.

Odkryto i zbadano ponad tysiąc różnych obiektów ludności kultury przeworskiej (I w. p.n.e. do II w. n.e.), takich jak budynki, studnie, piece dymarskie, wapienniki, paleniska, prążki, pochówki psów. Liczny i różnorodny zbiór zabytków ruchomych to 23 całe naczynia i ponad 113 000 fragmentów ceramiki oraz przęśliki, ciężarki tkackie, grzechotki, tygły/łyżki odlewnicze, zapinki, szpile metalowe i kościane, sprzączka, okucie końcówki pasa, bransoleta, paciorki szklane, fajansowe i bursztynowe, groty broni drzewcowej i strzały, toki, ostrogi, osetki, rozcieracze, zawieszki, przekłuwacze oraz igły, łyżwy, grzebienie wykonane z rogu i kości.

Doniosłość odkryć na wspomnianych wyżej stanowiskach w Domastawiu, a zwłaszcza na rewelacyjnym cmentarzysku z wczesnej epoki żelaza, pozwala stwierdzić, że pozyskany materiał źródłowy umożliwia spojrzenie w zupełnie inny sposób na dotychczas ukształtowany w literaturze archeologicznej i podręcznikach obraz wczesnej epoki żelaza na części ziem polskich.

The excavation carried out by the IAE PAN Rescue Excavation Unit from July 2006 to September 2008 in Domasław on the Wrocław beltway construction site, about 20 km to the southwest of the city, has brought highly interesting results. Approximately 1546.71 ares were investigated, exploring and recording 13,794 permanent features, which were for the most part remains of campsites and settlements from the Neolithic period, Early Bronze Age and Iron Age. Cemeteries from the Neolithic and Early Bronze Age, Hallstatt and La Tène periods, were also discovered, including the cemetery of a Neolithic cultural group referred to as the Jordanów Culture from Lower Silesia (4200-3800 BC). The cemetery was the first burial site of this group to be explored in such detail. The graves were equipped with a great deal of imported copper products, contributing to extensive studies of copper imports to Polish territories and relations with the main southern cultural centres in the Carpathian Valley and perhaps also the Alpine region. No other site of the Silesian Jordanów group in Lower Silesia has produced equally rich material since the first identification of the so-called Jordanów (Jordansmühl) type by Hans Seger more than a hundred years ago. Importantly, the project has excavated a complex consisting of two cemeteries and associated settlement or settlements from the Early Bronze Age (about 2300-1500 BC), thus contributing extensive data on burial rites, the mutual relationship of settlements and burial grounds, and ways in which a community of the Únětice Culture took advantage of the natural environment in a restricted area and the migration of peoples in this region over a relatively short period of time.

A large cemetery of a Bronze Age Lusatian Culture community was situated in the fields around the village of Chrzanów and Domasław (the fields of the former village were investigated by a team from the IAE PAN Centre in Kraków). The total count of explored features discovered in an area of 2.8 ha was 1500 and of this number 1288 were graves attributed to the Lusatian Culture, dating from the Middle Bronze to the end of the Bronze Age and Early Iron Age (1300-700 BC). A rich source material was obtained for analysis, highlighting changes of the burial tradition in a single community that had buried its dead in the same location for a few hundred years. The grave goods inventory has provided a multifaceted picture of the material culture of this community. Suffice it to mention more than 7000 pottery vessels originating from the burials, as well as a few hundred artifacts made of bronze, stone, amber and glass. An analysis of grave structure and the furnishings has also presented very clearly the social structure of this community.

The cemetery continued in use in the Early Iron Age (about 700-450 BC), but the cultural attribution of the people who buried their dead here changed completely. Comparing the structure and furnishing of graves traditionally attributed to the same archaeological Lusatian culture of the Bronze and of the Iron Ages, one easily observes two different worlds. In the Iron Age tombs, for the first time in prehistory, there is such obviously manifested social and material differentiation. There appears to have been a kind of "aristocracy" which fostered closer ties

powyżej / top:

Złote skręty spiralne z grobu komorowego kultury lużyckiej z okresu halsztackiego

Golden spiral ornaments from a chamber tomb of the Lusatian Culture from the Hallstatt period

(Fot./Photo I. Dolata-Daszkiwicz)

Wóz solarny z okresu halsztackiego | Solar wagon from the Hallstatt period

(Fot./Photo I. Dolata-Daszkiwicz)

with the main cultural centres of Italy and the Alpine Hallstatt milieu. Material culture changed for the most part and this is evidenced by the furnishings and structure of rich graves, especially the near to 300 chamber graves of elaborate framework construction, clustered in a part of the site. The burials contained an urn, sometimes a few urns and from a few dozen to more than 50 other vessels. Suffice it to say that more than 9000 pottery vessels and 2200 artifacts of bronze, iron, stone, glass, amber and other materials have been recovered from the 1028 features that were explored in the excavation. Among these there were bronze vessels imported from the Alpine milieu of Hallstatt culture and Italy, and also eight swords as well as vessels and luxury graphite and painted ceramic wares in the Hallstatt-style. A four-wheeled cart made of clay, found in one of richly furnished chamber tombs, proved to be a sensational find even by the standards of European Iron Age archaeology. The cultic symbolism of the cart motif was widespread in Bronze and Iron Age Europe. Its deposition in a burial of a member of a distinguished local elite, as suggested by the richly furnished and well built tomb, gave special significance to the burial rites. Influence of the Mediterranean cultural milieu, especially ancient Greece, can be recognized in the symbolism of the cart.

More than a thousand different features of the Przeworsk culture (1st century BC through the 2nd century AD) were discovered, including houses, wells, smelting and lime furnaces, hearths, roasting pits, dog burials. The numerous and varied assemblage of artifacts encompassed 23 whole vessels and more than 113,000 potsherds, as well as loom weights, spindle whorls, rattles, casting spoons/crucibles, metal and bone pins, a buckle, belt strap ends, a bracelet, beads of glass, faience and amber, spear- and arrowheads, toots, spurs, whetstones, grinders, pendants, perforators and needles, skates, combs made of bone and horn.

The discoveries at the different sites in Domasław and in particular at the exceptional cemetery of the Early Iron Age have contributed a substantial source base, the study of which has altered substantially the picture of the Early Iron Age in a part of Polish territory that exists in archaeological textbooks.

od góry / from the top:

*Naczynia z grobów kultury jordanowskiej
Vessels from graves of the Jordanów Culture*

(Fot./Photo I. Dolata-Daszkiewicz)

Wyposażenie grobu komorowego kultury łużyckiej z okresu halszackiego. Dokumentacja fotograficzna i rekonstrukcja komputerowa

Grave goods from a chamber tomb of the Lusatian Culture from the Hallstatt period. Photo and digital reconstruction

(Fot./Photo A. Woźniak, opr./processing M. Markiewicz)